

УДК 811.111'22

СТАТУС ВИХІДНИХ ПАТЕРНІВ КАТЕГОРІЇ ЛАКУНАРНОСТІ

Т. О. Анохіна, канд. філол. наук, доцент

Київський національний лінгвістичний університет,
вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, 03680, Україна

Стаття висвітлює питання категорії лакунарності (об'єкт дослідження). У роботі приділяється увага виокремленню lac-етимонів, кластерній організації дериватів за принципом їх тематичної організації (предмет дослідження). Вперше фокусується увага на розгалуженій представленості lac-етимонів. Аргіорі осмислюється категорія лакунарності як лексико-семантичний реєстр lac-дериватів.

Ключові слова: лакуна, кластер lac-дериватів, семантична девіація, наївна/наукова картина світу.

Культурні та мовні модули можуть відповідати “нульовому еквіваленту” в іншій культурі. Виявлення нульових елементів, дослідження лакун наївних та наукових картин світу залишається актуальним в сучасному мовознавстві, перекладознавстві та типології. Створення і розвиток нової термінології в межах лакунології (з нім. *Lakunen Theorie*, теорії лакун) є проблемою, гідною уваги сучасного мовознавства.

Метою статті є осмислення результатів лексикографічного зрізу досліджуваної парадигми для ідентифікації витоків лінгвістичної наївної картини світу, яка з часом лягла в основу наукового тлумачення лакунікону.

Лакунологія як наука виникла для визначення лакун різних мовних рівнів, що сформували парадигматичний та синтагматичний вектори лінгвістичного лакунікону, а крім того – ідентифікували діахронічні та синхронічні вкраплення стосовно екстеріоризації лакун, їх тлумачення та делакунізації.

Вперше згадується про лакунологію в працях зі стилістики (франко-канадська школа, Париж/Монреаль), перекладознавства, культурології та етнопсихолінгвістики (російська школа, Москва), ареальної лінгвістики (російська школа, Благовещенськ) та теорії тестового значення (з англ. *Meaning-Text Theory*) (україно-канадська школа) [1; 4; 5; 7; 9].

Термін “лакунологія/lacunology” складається з двох морфем. Перша морфема має застаріле етимологічне значення грецького походження лак (лакκωμα), латинський інваріант представлений lac-(lacuna/пробіл) [16].

Базовий термін (“лінгвістичний лакунікон”) з’являється в часи давньої Спарти та живається в когнітивній лінгвістиці, філософії, математиці, фонології та фоносемантиці, дериваційній семантиці та морфології, паузометрії, психолінгвістиці, афазіології, папірології та інших науках.

Теорію лакун найчастіше асоціюють з перекладознавством, з його *труднощами* як нульовими еквівалентами. Лакуни передбачають подолання непорозуміння, усунення неадекватності перекладу тощо.

В англійській мові після п’ятого століття виникають умови для появи lac-дериватів. Фонетичні, морфологічні та семантичні моделі розвиваються за внутрішніми законами словотвору [3, с. 23]. Дериваційні патерни продукують ряд

lac-дериватів, що семантизують компоненти, в яких фіксується причинно-наслідковий зв'язок [3, с. 86].

Семантика прототермінологічного лакунікону трансформується з наївного на наукове буття. Слово "*lacuna*" спочатку використовується в значенні заглиблення, що виникло після зникнення озера, пор.: *lake* "озеро" → *lacuna* "заглиблення". Слово *лакуна* походить від слова *озеро* грецького походження: *lacuna/лакуна* – "діра, яма", походить з "*lacus*"/"*ставок, озеро*". Поспілль дериваційна модель змінюється в напрямку абстрагування, пор.: *lacuna/ "озеро"* → *lacuna/gap/ "пробіл"* → *lacuna/hole/ "діра"* → *lacuna/empty space in manuscript/ "пробіл"* [11].

З часом *лакуна* позначає "порожній простір", "відсутність", "нестачу чогось". Виокремлюються кластери з гетерогенними векторами, які описуються нижче.

(i) *Кластер прототермінологічного лакунікону "заглиблення/порожній простір"*: озеро, отвір, діафрагма, порушення, зупинка, нора, печера, порожнина, камера, прірва, свердловина, цистерна, міжгір'я, приховані, тріщина, щілина, кратер, лігво, вм'ятина, депресія, поглиблення, занурення, земляні роботи, отвір, рана, ущелина, порожнистість, халуца, замкова щілина, пробіл, витоки, рот, гніздо, ніші, виріз, вихід, перехід, вічко, перфорація, яма, кишень, вибоїна, прокол, оренда, відступ, розкол, розрив, тунель, порожнеча, вентиляційний отвір, вікно;

(ii) *Кластер прототермінологічного лакунікону "пусте місце/відсутність/нестача"*: щілина, діафрагма, порожній, порушення, розрив, прірва, тимчасовий, інтервал, пробіл, проміжок, відкриття, тріщина, простір, продовження, безперервність;

(iii) *Кластер прототермінологічного лакунікону "інтервал"*: інтервал, тимчасові, порушення, перерва, перепочинок, кава-брейк, відрізнi, час простою, пробіл, інтерлюдія, міжцарів'я, переривання, звільнення, перепочинок, тим часом, між тим, пауза, тайм-аут [12].

***Lacuna* у візуальному модусі**

Слово *lake* "озеро" транспортується з наївної картини світу до наукової як відправна точка лінгвістичного лакунікону. Етимон *lake* "озеро, що висохло" генерував сему "діра" = "лакуна".

Давньогрецька назва *Lacedaemonius, Lakedaimonios*, від *Lakedaimon*, асоціювалась із Спартою, місця на березі озера. Редукована назва існує й понині. Саме в цій місцевості з'явилося поняття "лаконічний" (вміння коротко, стисло та ясно формулювати свої думки).

Лак-деривати наївної картини світу

Гніздо *lac*-деривати зберігає етимологічні групи – номінації водоймі, місцевостей поруч з водою та інші недистанційовані місця – та їх похідні [10; 15]:

(i) рідина (озеро, річка, вода, молоко),

(ii) *лакуна* (отвори, щілини, зменшення, скорочення, стиснення), відсутність чого-небудь (дефект рукопису, нерозуміння, відсутність).

(iii) лексико-семантичні похідні, що семантизують "пробіл", "видалення", "відсутність" та "епентезу".

Кластер (i) Родина *lac*-етимонів (liquid/рідина). Скам'янілі алломорфи оманливо схожі один на одного за формою, зберігають історичну та генетичну семантику.

Лексема на позначення "лосось" зберегла в пам'яті сему "яскравий рожево-оранжевий колір" (O.Fr. *salmon* 1200, L. *salmonem* (*Salmo*) "лосось", і.-е. *læx). Сема "колір" пізніше вплинула на появу значень "*лак*" (червоний, як лосось), "*червона смолиста речовина*", "*червоний барвник*", "*колір, фарба*" [6]; "*колір лосося*" [14]. В українській мові подібна деривація очевидно присутня в етимології укр. "*окунь*" від дослівного "окунутися", зануритися, пірнути в річку. Така семантична кореляція є дискусійною, пор.: укр. *лосось, lac-дериват від рожево-оранжевого кольору*, англ. *lake: з рідкого кластеру кольоровий пігмент* [2].

Кластер (ii) Родина *lac*-етимонів (*lacuna*/діра). Кластер етимонів позначений вектором “діра → розрив → порожній простір”. Семантичне ядро формує слово *lace/мереживо*, що очевидно має вигляд діри: *lace* “мереживо” (13-14 ст.), “*шнур з плетених або переплєтених ниток шовку*”, лаки). Простежується вплив народної вульгарної латини **Lacium*, *L. laqueum* (*laqueus*) “петля, лассо” (іт. *Laccio*).

Кластер (iii) Родина *lac*-етимонів (*lacuna*/відсутність). Кластер має семантику відсутності, датується лексикографічно з 12 ст., семантизує “недолік”, “брак чогось” (*lack of smth*) [13].

Генетичні кластери *lac*-етимонів свідчать про спорідненість мов, що є предметом постійної лінгвістичної реконструкції.

Процес терміноутворення (у нашому випадку – лакунології) стабільно пов’язаний з епідигматикою слів на позначення лакуарності, їх базових одиниць, формальних та семантичних девіацій. Лакунологія метафорично нагадує нам соняшник, який повертає свою головку за сонцем, а двигуном дієвості лакуарності, що дає сили, є пізнання – делакунізація білих плям. Останні представлені нами в образах пелюсток з назвами *наївна картина, витоки, наукова картина, розбудова, вербальні та невербальні маркери, семантичні девіації, дихотомічні вкраплення, шлях до терміносистеми* тощо. На лінгвокогнітивному шляху до лакунології з’являється низка адгерентних проблем, пов’язаних з феноменами негачії, відсутності, заперечення, які очікують свого перспективного дослідження.

СТАТУС ИСХОДНЫХ ПАТТЕРНОВ КАТЕГОРИИ ЛАКУАРНОСТИ

Т. А. Анохина

Киевский национальный лингвистический университет,
ул. Большая Васильковская, 73, г. Киев, 03680, Украина

*В статье исследуется вопрос категории лакуарности (объект исследования). Фокусируется внимание на исходных этимонах, на кластерной организации дериватов по принципу их топикальности (предмет исследования). Впервые идентифицируется таксономия *lac*-этимонов. Анализируется категория лакуарности в реестре лексико-семантического поля исследуемых слов.*

Ключевые слова: лакуна, кластер *lac*-деривативов, семантическая девіація, наївная/научная картина мира.

STATUS OF INITIAL PATTERNS OF LACUNOLOGY

Т. О. Anokhina

Kyiv National Linguistic University,
73, Velyka Vasylkiv's'ka St., 03680, Kyiv, Ukraine

The article in question deals with the category of lacunology, its basic terms, the ways they come into being and obtained different domains in the endozone of terminology. The newly born science (lacunology) badly needs further investigation of its objects, methods and terms.

Key words: lacuna, cluster, lac-derivatives, semantic derivation, naïve/scientific world picture.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Быкова Г. В. Феноменология лексической лакуарности русского языка : [монография] / Г. В. Быкова. – Благовещенск : Благовещенский гос. педагогический ун-т, 2001. – 181 с.
2. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К. : Наук. Думка, 2003. – Том 4. Н-П. – 653 с.
3. Каравашкин В. И. Внутренняя валентность слова: теория и практика : учебное пособие / В. И. Каравашкин, Р. В. Ефимов. – Харьков : Константа, 1999. – 112 с.
4. Сорокин Ю. А. Лакуны: еще один ракурс рассмотрения // Лакуны в языке и речи : сборник научных трудов / под ред. проф. Ю. А. Сорокина, проф. Г. В. Быковой. – Благовещенск : Изд-во БГПУ, 2003. – С. 3 - 10.

5. Сорокин Ю. А. Неканоническая русистика: статьи, заметки и реплики / Ю. А. Сорокин. – Москва : Изд-во Института проблем риска, Информационно-издательский центр «Бон Анца», 2009. – 223 с.
6. American Heritage Dictionary of Indo-European Roots, ed. Calvert Watkins (Boston: Houghton Mifflin Co. 1985).
7. Darbelnet, J. Comparative stylistics of French and English: a methodology for translation / J. Darbelnet, J.-P. Vinay / [ed. J. C. Sager, M.-J. Haniel]. — Amsterdam : John Benjamins, 1995. - 359 p.
8. Encyclopædia Britannica Online, s. v. “Thorndike-Barnhart dictionaries” : [electronic resource] — Access mode : <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/593354/Thorndike-Barnhart-dictionaries>.
9. Mel'čuk (2004) Actants in Semantics and Syntax. I, II, Linguistics, 42:1,1-66; 42:2,247-291. - Access mode : <http://olst.ling.umontreal.ca/pdf/MelcukActants.pdf>.
10. Tarasine A. History of the Russian Language: [electronic resource]: [midterm report] / A. Tarasine, A. Buck. - Access mode : <http://linguistics.byu.edu/classes/ling450ch/reports/russian.html>.
11. lacuna. Thesaurus.com. Roget's 21st Century Thesaurus, Third Edition. Philip Lief Group 2009: [electronic resource]. - Access mode: <http://thesaurus.com/browse/lacuna>.
12. lagan. Dictionary.com. Collins English Dictionary – Complete & Unabridged 10th Edition. Harper Collins Publishers: [electronic resource]. - Access mode : <http://dictionary.reference.com/browse/lagan>.
13. lack. Dictionary.com. Online Etymology Dictionary. Douglas Harper, Historian: [electronic resource]. - Access mode : <http://dictionary.reference.com/browse/lack>.
14. salmon.etymonline.com : [electronic resource]. — Access mode : <http://www.etymonline.com/index.php?term=salmon>.
15. The Visual Thesaurus: [electronic resource]. - Access mode : <http://www.visualthesaurus.com/trialover/>.
16. Webster's New World Dictionary of the American language. David B. Guralnik, Editor in Chief. – New-York : Fawcett Popular Library, 1978. – 696 p.

Надійшла до редакції 2 грудня 2014 р.